

VEŘEJNÁ KNIHOVNA JAKO KOMUNITNÍ CENTRUM ANEB
PROČ SE JIM TO VYPLATÍ

Tereza Matýsová

hrosne@centrum.cz

***Abstrakt:** Příspěvek vznikl na základě bakalářské diplomové práce *Veřejné knihovny jako komunitní centra obcí s přihlédnutím ke komunitnímu vzdělávání, obhájené při KISK FF MU na jaře 2007. Pojednává o vztazích, kontaktech a spolupráci mezi veřejnými knihovnami a základními školami pořádajícími komunitní aktivity. Nabízí stručnou charakteristiku současné situace této oblasti v ČR. V závěru se snaží odpovědět na otázku, proč mají být knihovny komunitní, jaká pozitiva jim tento postoj může přinést.**

Role veřejných knihoven se v současném světě mění – stávají se místy setkávání, ochotnými pořadateli, prostředníky a vzdělávacími centry. Ty, které se dokázaly zorientovat a uvědomit si své možnosti, mají výhodu. Komunitní aktivity jsou relativně novou oblastí plnou příležitostí pro ty, kdo jsou ochotni se jich chopit. Oblast aktivit, které mají za cíl budování komunity, je i ve světě velmi široká. Obecně se na tomto poli realizují zejména neziskové organizace, přičemž knihovnici jej automaticky považují za svou doménu, přestože zdaleka nejsou sami – poměrně široká je i oblast komunitního plánování, komunitní práce a v neposlední řadě komunitního vzdělávání.

Téma, o kterém zde dnes budu hovořit, jsem si zvolila i pro svou bakalářskou diplomovou práci. Již úvodní „průzkum terénu“ způsobil, že směřování mé práce se vychýlilo k problému neexistence vzájemné spolupráce státních neziskových organizací, jakými jsou základní školy a veřejné knihovny, při organizování a pořádání komunitních aktivit. Komunitní školy a komunitní knihovny mají velmi podobné cíle, jedná se o neziskové organizace s omezenými rozpočty a prioritou vzdělávání, přesto dosud nenavázaly vzájemnou spolupráci. Ve své práci jsem se pokusila vysvětlit, proč tomu tak je.

Kdybych se každého z vás zeptala, jak vnímá pojem „komunita“ a co chápe pod slovy „komunitní aktivity“, nepochybuji o tom, že odpovědi by se velice různily. Pojem komunita, snad právě proto, že se v žádném případě nejedná o neologismus, považují za obtížně uchopitelný odborníci z řady oblastí, zejména společenských věd. Studium literatury mě

Studentská konference InfoKon
Filosofická fakulta Masarykovy univerzity
Brno, 24. 11. 2007

dovedlo ke zjištění, že pojem komunita je mezi komunitními školami a komunitními knihovnami vnímán velmi podobně, tedy jako společenství, vymezené jednak geograficky, jednak vzájemnými sociálními vztahy. Z této podobnosti a dalších kontextů v literatuře vyplynulo i to, že sblížení těchto typů institucí nastává i v cílech a názorech na budování komunity.

Mluvím zde o komunitních aktivitách – byl by někdo z vás ochotný jmenovat zde konkrétní příklady toho, co si pod tímto pojmem představuje? Mezi knihovnami a školami se samozřejmě vyskytují rozdíly vzniklé odlišným typem publika, pro něž své aktivity pořádají. V případě základních škol se z velké části jedná o žáky a jejich rodiny, pro knihovny je běžné oslovovat spíše širší veřejnost, kterou tvoří široké spektrum jejich uživatelů.

Jako příklady komunitních aktivit základních škol bych uvedla například rekvalifikační kurzy, loutkářské, divadelní, taneční a pěvecké spolky a kroužky, provoz komunitních center, organizování výstav a společenských odpolední/večerů.

Komunitní aktivity knihoven více pracují s rolí knihovny jako informačního zázemí komunity, často se soustřeďují na další vzdělávání občanů nebo prosazují knihovnu jako neutrální místo vhodné pro setkávání. V Knihovně Kroměřížska proběhl v letech 2002-2003 projekt Celoživotní vzdělávání, který *„byl zaměřen na cílovou skupinu zástupců nevládních neziskových organizací (NNO) v okrese Kroměříž s cílem zlepšit informovanost o možnostech psaní projektů a získávání finančních prostředků“*¹ Rovněž neziskovými organizacemi se zabýval projekt Informační centrum neziskových organizací. Knihovna se i nadále účastní spolupřádání akcí při příležitosti 30 dní pro neziskový sektor. Mezi další aktivity komunitních knihoven patří pořádání prodejních výstav regionální literatury, literárních soutěží, organizování herních a komunitních klubů, pořádání rekvalifikačních kurzů, výstav a přednášek.

Úvahy nad podobnostmi a rozdíly ve způsobu práce komunitních škol a komunitních knihoven je třeba vnímat na základě vývoje, který v ČR tyto typy institucí doposud prodělaly. Budeme-li za počátek komunitních aktivit ve školství a knihovnictví považovat dobu, kdy o svých záměrech, činnostech a cílech začaly jako o komunitních mluvit tyto instituce, nesahá tento počátek příliš daleko do minulosti. Komunitní školy mají přitom relativně výrazný náskok. První iniciativy ve smyslu komunitního vzdělávání se u nás objevily hned po

¹ Knihovna Kroměřížska : Projekty [online]. 2007

Studentská konference InfoKon
Filosofická fakulta Masarykovy univerzity
Brno, 24. 11. 2007

listopadu 1989. Zastřešující organizací se pro komunitní vzdělávání v ČR stala obecně prospěšná společnost Nová škola. Díky ní lze říci, že komunitní školy obecně přistupují k dané problematice „systematičtěji“. Pravděpodobně k tomu přispívá i to, že komunitní vzdělávání je celosvětově hodně rozšířené.

V případě veřejných knihoven bych jako počátek vývoje označila zrod vize komunitních knihoven v roce 2002. Od tohoto roku se datují články, semináře i vznik Pracovní skupiny pro komunitní aktivity knihoven při sdružení SKIP (Sdružení knihovníků a informačních pracovníků). Jako poněkud problematičtější vidím pojetí veřejných knihoven jako tradičních center komunitních aktivit; nejsou tak vnímány pravděpodobně ani většinou společností, ani „nekomunitními“ knihovníky, komunitní knihovny však o této tradici nepochybují. Toto téma by si jistě zasloužilo více pozornosti, není však v našich časových možnostech se mu podrobněji věnovat.

Současný stav vzájemných vztahů mezi komunitními školami a knihovnami se pokusil zmapovat kvalitativní výzkum uskutečněný ve spolupráci se šesti ředitelkami a řediteli komunitních knihoven a škol. Došlo k potvrzení hypotéz výzkumu: nízké nebo nulové povědomí o existenci a činnosti druhé strany, z toho vyplývající absence spolupráce nad běžný rámec, zamítnutí myšlenky, že by situace „vakua“ vyplývala z vnímání vzájemné konkurence. Dovolím si tyto otázky více rozvinout: obě strany zúčastněné ve výzkumu navzájem neví o existenci podobného typu instituce, aktivit, spolků a iniciativ. Žádný z dotazovaných se však nebrání spolupráci, naopak, ta je vnímána výhradně pozitivně. Druhá strana není v žádném případě vnímána jako konkurence (tedy nepřítel). V čem je tedy příčina nespolečnosti? Z výzkumu jednoznačně vyplynulo, že případná iniciativa nutná k zahájení spolupráce na jakékoli úrovni, je vždy očekávána od druhé strany.

Shrnutí: obě strany se potýkají s řadou vlastních problémů, jsou ve fázi informování kolegů a lidí z oboru a k veřejnosti, zvláště té širší a té, která nežije v jejich dosahu, se informace o jejich činnosti dostávají jen obtížně. Zde je příležitost zmínit zajímavý fakt či náhodu, že rozmístíme-li na mapě ČR doposud existující komunitní knihovny a komunitní školy, zjistíme, že se téměř 100% vzájemně míjejí – otázkou je, nakolik je v době internetu a dalších médií tento faktor rozhodující. Důležitější bude pravděpodobně fakt, že si „každý hraje na svém písečku“ a chybí zastřešující prvek, který by umožnil systematické navazování kontaktů a výměnu informací.

Studentská konference InfoKon
Filosofická fakulta Masarykovy univerzity
Brno, 24. 11. 2007

Nyní bych zde ráda položila otázku, kterou považuji za důležitou, a která již možná napadla i řadu z vás: proč je pro knihovny důležité stát se komunitními centry obcí? Vyplátí se jim to? Na stránkách SKIPu v sekci Komunitní knihovna najdeme přehled charakteristik veřejných knihoven, které vytvářejí základ pro uvažování o komunitních knihovnách.

- knihovna *není pouhou půjčovnou*, může poskytnout a nabídnout mnohem více služeb a možností jednotlivcům i skupinám, společenstvím
- knihovna v duchu litery zákona poskytuje *rovné služby všem*
- knihovna je *otevřená* instituce
- v knihovně pracují kvalifikovaní *profesionálové*, lidé, kteří se rozhodli pracovat v instituci, jež je především *službou veřejnosti*; oni jsou hlavní devizou knihovny,
- knihovna je příjemné, přívětivé, pěkné, *vstřícné* místo a takovou ji vnímají ti, kteří ji znají
- knihovna nežije ve vzduchoprázdnu, ale *v obci*, která má své potřeby, priority, problémy, *obec knihovnu zřizuje, obci knihovna patří*
- každou obec tvoří *jednotlivci a skupiny*
- *knihovna žije z daní všech občanů*, nejen svých uživatelů
- ne každý obyvatel obce je čtenář, natož uživatel knihovny, ba dokonce *ne-uživatelů knihovny je mnohem více*
- mnoho lidí a skupin neví, co všechno *lze od knihovny očekávat*
- v obci žije mnoho jednotlivců i skupin, kteří *umí* a dělají spoustu zajímavých, *důležitých a užitečných věcí*, ale řada jiných lidí a skupin o těchto aktivitách vůbec *neví*
- knihovna může být/je přirozeným *místem propojování lidí a skupin*, protože ví o potřebách i o možnostech a také ví, že *spolupráce* je nejlepší trvalou cestou k cíli
- mnoho lidí a skupin (společenství) má *potřebu se setkávat*, ale chybí jim prostor či *vstřícná nabídka*,
- knihovna je informačním srdcem obce, systematicky se v ní *soustřeďuje* mnoho *informací o obci a životě v ní*,
- knihovna je *neutrální místo*²

² Komunitní knihovna [online]. 2004

Studentská konference InfoKon
Filosofická fakulta Masarykovy univerzity
Brno, 24. 11. 2007

Ve světle těchto charakteristik pak otázka zní: Vyplatí se veřejným knihovnám být výraznými, aktivními institucemi, které jsou pozitivně vnímány širokou veřejností? Vyplatí se veřejným knihovnám budovat v obyvatelích daného místa vztah ke kultuře a tradicím tohoto místa? Vyplatí se veřejným knihovnám působit v očích zřizovatele jako organizace s jednoznačným směřováním, která si umí vytyčit dlouhodobé cíle, jejichž plnění prospívá celé obci? Vyplatí se veřejným knihovnám stát se v očích veřejnosti skutečně otevřeným a zcela neutrálním místem, ochotným zprostředkovat setkávání? Na všechny tyto otázky odpovídám ANO. Stát se komunitním centrem obce je pro veřejné knihovny správným cílem.

Použitá literatura

MATÝSOVÁ, Tereza. *Veřejné knihovny jako komunitní centra obcí s přihlédnutím ke komunitnímu vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, 2007. 72 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Škyřík

Citovaná literatura

Knihovna Kroměřížska : Projekty [online]. [2007] [cit. 2007-11-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.knihkm.cz/cz/projekty/15.html>>.

Komunitní knihovna [online]. Praha : Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky, 2004- , 16. 1. 2004 [cit. 2007-11-17]. Průběžná aktualizace. Dostupný z WWW: <<http://skip.nkp.cz/akcKom.htm>>.